

SÚČASNÝ SLOVAKISTICKÝ VÝSKUM NA FILOZOFICKEJ FAKULTE UNIVERZITY PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Marianna Sedláková

Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta

Šrobárova 2, Košice

E-mail: marianna.sedlakova@upjs.sk

SEDLÁKOVÁ, M. (2023): Current Research in Slovak Linguistics at the Faculty of Arts, Pavol Jozef Šafárik University in Košice. In: *Slovenská reč*, 88/3, 192 – 205.

Abstract: The paper presents the research and publishing outputs of the Department of Slovak Studies, Slavonic Philologies and Communication at the Faculty of Arts, Pavol Jozef Šafárik University in Košice as a starting point for reflections on the communication nature of texts, especially from the point of view of the author's intention. In contemporary society, the balance is shifting to what is called "certainty" messages, scientific texts being only a part of them. We see the basic communication difference in the type of sciences in which the texts come into being. Natural sciences discover theories on the basis of which things are produced, humanities and social sciences invent mainly social principles on the basis of which they formulate rules but only philologies study text also as an artistic means of communication having the direct effect not only through reason but through emotions, too. Based on what has been said, we propose – within sciences, on one side natural sciences, and on the other side humanities, and within humanities to separately single out philology/philologies and adequately assess its (and not only its) research outputs.

Keywords: Faculty of Arts, Pavol Jozef Šafárik University, Slovak linguistics, applied linguistics, literature and translation studies, problems of media.

Článok v skratke:

- Príspevok sa zaoberá lingvisticky orientovanými vedeckovýskumnými publikačnými aktivitami na Katedre slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach v súčasnom období, t. j. približne za posledných šesť rokov (2018 – 2023).
- Tematicky sa publikačné výstupy pracoviska zaoberajú synchronnou i diachrónnou problematikou, systémovou, funkčnou i komunikačnou lingvistickou problematikou v základnom i aplikovanom výskume.
- Predstavené projekty a publikačné výstupy pracoviska sa zaoberajú diachrónnou lingvistikou a dialektológiou, všeobecnou lingvistikou a komunikačnými aspektmi jazyka, synchronnou fonetikou a fonológiou s presahom do audiometrie, zvukovou štylistikou, lexikálno-štylistickými výskumami s presahmi do mediálnej štylistiky.
- Okrajovo sa venuje pozornosť aj perspektívam ďalšieho bádania vo väčšine uvedených výskumných smerov.

1. ÚVOD

Cieľom príspevku je v súlade s koncepciou tematického čísla predstaviť výsledky vedeckovýskumných a publikačných aktivít pracovníkov Katedry slovakisti-

ky, slovanských filológií a komunikácie Filozofickej fakulty UPJŠ (ďalej KSSFK) v Košiciach¹ za obdobie posledných 5 – 6 rokov, t. j. 2018 – 2023, čiastočne sumarizujúco, ale najmä koncepčne, čo nás privádza k úvahám o komunikačnom poslaní vedeckých textov v spoločenskej komunikácii. V úvode sa usilujeme predstaviť pracovisko nielen z hľadiska jeho histórie, ale najmä z hľadiska podmienok, ktoré významne určili jeho vedeckovýskumné zameranie vzhľadom na objekt výskumu, ktorým je komunikačný systém slovenského jazyka vo svojej komplexnosti. Z hľadiska usporiadania predloženého textu nadväzujeme na štruktúru danú redakciou Slovenskej reči, len ho s ohľadom na naše potreby a zámery modifikujeme. V závere každej kapitoly náznakovo načrtávame i možné perspektívy pracoviska v danej oblasti.

2. STRUČNÉ INŠTITUCIONÁLNE DEJINY PRACOVISKA

Hoci dejiny vzniku filozofickej fakulty v meste Košice siahajú do polovice 17. storočia,^[2] v súčasnosti ide prakticky o najmladšiu FF v rámci vysokých škôl SR. KSSFK bola v roku 2005 začlenená pôvodne do Ústavu sociálnych vied Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, od 1. 1. 2007 začala fungovať už ako súčasť FF UPJŠ a hlási sa k vedeckovýskumnému a vzdelávaciemu odkazu východoslovenskej vysokoškolskej slovakistiky, ktorá sa kontinuálne začala rozvíjať na Filozofickej fakulte v Prešove, najprv – po vzniku UPJŠ v roku 1959 na tejto univerzite (predtým v rámci Filologickej fakulty Vysokej školy pedagogickej v Prešove) – a následne od 1. 1. 1997 v rámci Prešovskej univerzity.² Na novokonštituovanej KSSFK pôsobili od začiatku jazykovedci a literárni vedci priamo osobnostne nadväzujúci na prešovské slovakistické a slavistické prostredie: Ján Sabol, Ján Gbúr, Karol Horák, Miloslava Sokolová (z FF PU) alebo Oľga Sabolová, Eva Frühaufová (z FHPV PU). V samých začiatkoch k rozbehu pracoviska prispeli aj iné významné osobnosti najmä z jazykovedy, a to z JÚLŠ SAV (Slavomír Ondrejovič, Elena Krasnovská) a iných slovenských vysokých škôl (napr. Vladimír Patrás). Neskôr pribudli aj iní učitelia prevažne z prešovského prostredia, z ktorých väčšina dodnes pôsobí v pracovnom kolektíve katedry. Dnes má katedra 16 učiteľov (troch profesorov, piatich docentov, ôsmich odborných asistentov)^[3] a dvoch emeritných profesorov. Katedra má dve oddelenia³ a zabezpečuje päť študijných programov (po dva bakalárske a magisterské: slovakisticko-mediálne štúdiá a slovenský jazyk a literatúru v kombinácii s humanitnými aj s prírodovednými predmetmi; jeden doktorandský študijný program – literárna veda). Z uvedeného vyplýva, že v čase, keď boli staršie slovakistické pracoviská už dávno rozdelené na samostatnú jazykovú a literárnu časť, alebo sa práve takto divergentne vyvíjali i vo vzťahu k masmediálnym štúdiám (slovakistika na

¹ Porov. webové sídlo pracoviska.^[1]

² Spoločnú históriu s pracoviskami PU v rokoch 1952 – 2005 porov. v tomto čísle v štúdiu M. Ološtiaka a kol.

³ Oddelenie slovenského jazyka a literatúry a Oddelenie slovakisticko-mediálnych štúdií.

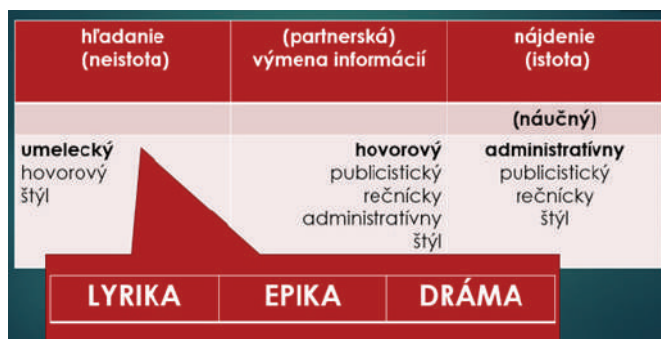
Filozofickej fakulte PU v Prešove), košické slovakistické pracovisko nieslo a stále nesie pečať pevnej previazanosti všetkých svojich odborných zameraní vo vyučovaní i vedeckovýskumnom procese, kontinuálne nadväzujúc na pôvodné vedecké zamerania jednotlivých učiteľov, ako sme to už načrtli vyššie. V dohľadnej dobe sa na tom pravdepodobne nič nezmení.

3. VEDECKÉ TEXTY V KONTEXTE ĽUDSKEJ KOMUNIKÁCIE

Keď sa na komunikáty vyprodukované našim pracoviskom za sledované obdobie pozrieme zo štatistického hľadiska, zistíme, že (zatiaľ zaregistrovaných v univerzitnom knižničnom systéme) je 405 jednotiek, pričom vedecké štúdie (193) a monografie (8) tvoria z toho polovicu. Vysokoškolské učebnice (4) rovnomerne reprezentujú špecifické oblasti vedeckého záberu pracoviska (jazykového, literárneho a mediálneho). Lingvistické, resp. lingvodidaktické zameranie majú učebnice *Ortoepia zvukového prejavu na segmentálnej úrovni* (Bónová 2019) a *Praktická didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka* (Sedláková a kol. 2021). Ak čiastkové štúdie vnímame ako výstupy smerujúce k budúcim monografiám a monografiu budeme v súlade s tendenciami knižničného systému považovať za základný žáner vedeckej produkcie humanitného typu, môžeme konštatovať, že približne polovicu z tejto kľúčovej produkcie KSSFK tvorí pedagogická transformácia relevantných vedeckých poznatkov.

Domnievame sa, že vo vedeckom prostredí venujúc sa prirodzenému ľudskému jazyku a jeho komunikačnému dosahu je pomerne obmedzujúce pohybovať sa len na jednej strane spoločenského komunikačného spektra, tak ako sme ho predstavili vo viacerých našich úvahách (Sedláková 2017), naposledy na XXXI. kolokviu mladých jazykovedcov (Sedláková, v tlači), odkiaľ pre názornosť vyberáme i ilustráciu (obr. 1):

Obr. 1. Pohľad na štýl podľa komunikačného zámeru autora – analógia s literárnymi druhmi⁴

⁴ Tučným písmom zvýraznené štýly považujeme za základné. Administratívny štýl, ktorý inicioval vznik písma, vývinovo kladieme pred náučný. Nazdávame sa totiž, že písmo (a možnosť zaznamenávania nielen faktov, ale aj myšlienok) malo výrazný podiel na vzniku vedy a prirodzene i náučného štýlu.

Ak sa chceme o jazyku ako o bazálnej súčasti ľudského komunikačného systému, založeného na zvuku, kompetentne vyjadriť, je obohacujúce, ak máme čo najväčšiu praktickú skúsenosť s jeho rozličnými formami. Je prirodzené, že vo vedeckom prostredí, ktorého súčasťou sú aj univerzity, prevládajú komunikáty „istotového“ charakteru podľa zámeru autora, ale na rozdiel od čisto vedeckých pracovísk sú univerzity aj vzdelávacími inštitúciami, kde by sa jazyk mal prezentovať v rozmanitých podobách, a to nielen didakticky zameraných komunikátov. K rovnovážnemu stavu komunikačného aspektu publikačných výstupov prispievajú okrem umeleckých (autorským zameraním „neistotových“ textov) aj rozmanité „malé“ a práčne evidovateľné výstupy našich učiteľov a vedcov, ktoré by sme na základe nášho členenia priradili prevažne k textom centrálnemu komunikačnému zámeru – partnerskej výmene informácií, pretože cesta šírenia poznania do celej spoločnosti cez budúcich učiteľov je síce efektívna a perspektívna, ale pomerne dlhotrvajúca, priama cesta cez vedecké popularizačné texty môže byť však ešte efektívnejšia. Hoci texty centrálnemu komunikačnému spektru súčasný akademický administratívny systém považuje za tretoradé,⁵ nazdávame sa, že vo filologickom vedeckom svete majú nezastupiteľné miesto. Preto môžeme hneď na úvod konštatovať, že na základe štruktúrnej analýzy publikačných aktivít sa KSSFK javí ako komunikačne vyvážená vedecká a pedagogická komunita.

Je pochopiteľné, že aj žáner projektu, ktorý sa v súčasnosti výrazne vo vedeckých komunitách preferuje, nakláňa prirodzene miskú komunikačných váh na akademickej pôde k „istotovým“ komunikátom. Na našom pracovisku sa za sledované obdobie realizovali vedecké projekty viacerých typov. Najmä však VEGA (7), APVV (4) a KEGA (4). Pokiaľ išlo o skúmanie jazyka na úrovni materiálnej bázy – v rámci fonetiky, mali/majú projekty interdisciplinárny charakter s presahom najmä do biológie, sú aplikované v medicínskom prostredí a boli/sú, samozrejme, viazané na prístrojové laboratórne skúmanie.⁶ Rýdzo literárny charakter by sa dal pripísať trom projektom, viaceré projekty riešili translátologické problémy, niektoré spájali literárnu a mediálnu sféru, iné literárnu a antropologickú problematiku, jeden projekt riešil problematiku rýdzo mediálnu. Popri niektorých literárnovedných projektoch pomerne široký záber aj s didaktickým presahom mal projekt *Jazyk a literatúra v súčasnom socio-kultúrnom a mediálnom kontexte* (KEGA, M. Andričíková). Projekt *Veda bez bariér (interdisciplinárne inšpirácie súčasnej literárnej tvorby a jazykovedy v edukačnej praxi na VŠ)* (KEGA, J. Gbúr) mal výrazný didaktický presah. Ako vidno, nateraz sa darí prestupovať hrani-

⁵ Niektoré výstupy, napríklad rozhlasové jazykové glosy, ktoré možno rátať už na stovky, si naši autori v publikačných výstupoch vôbec neevidujú.

⁶ Ide o tieto projekty: *Úloha podporných nástrojov pre skorú diagnostiku a terapiu u detí s poruchami sluchu a reči* (APVV, E. Kiktová), *Adaptívne maticové testy v audiometrii a percepčnej fonetike* (VEGA, E. Kiktová), *Rečová audiometria v rómskom jazyku* (APVV, J. Zimmermann), *Komparatívny výskum dištingtívnych príznakov foném v slovenčine, v angličtine a v nemčine* (VEGA, R. Gregová).

ce jednotlivých výskumných odborov, lebo fakt, že cez jazyk ako komunikačný fenomén sa v každej spoločnosti realizuje všetko, nás presvedča o tom, že je nevyhnutné vnímať ho (jazyk) komunikačne komplexne, hoci nepopierame, že skúmanie jednotlivostí v jazyku je i pre tento zámer veľmi užitočné. V plánovaných projektoch by sme radi naďalej posilňovali ich interdisciplinárne zameranie v širších komunikačných súvislostiach. Naše najnovšie podnety na vytvorenie budúceho projektu sú motivované „udalosťami posledných rokov tak doma, ak aj vo svete, ktoré sa prejavujú vo zvýšenom príklone časti verejnosti k autoritárskemu spôsobu spravovania vecí verejných, k dôvere v konšpiračné teórie a v neposlednom rade k šíreniu nenávisťi a strachu. Jedným z dôvodov tohto stavu je podľa nášho názoru okrem iného aj nedostatok kritického myslenia a dlhodobé podceňovanie humanitných a spoločenských vied, ako aj bariéra medzi svetom umenia a svetom pragmatizmu a konzumu“ (M. Andričík, v opise najnovšieho projektu).

4. JAZYKOVEDA A DIDAKTIKA JAZYKA

Veľmi silnou zložkou lingvistického výskumu na našom mladom pracovisku je tradične **zvuková rovina jazyka** previazaná s fonetickým laboratóriom. V košickom prostredí sa podarilo nájsť spojenie so zámermi Lekárskej fakulty UPJŠ a v aktuálnom projekte APVV *Rečová audiometria v rómskom jazyku* nadviazať na starší audiometricky zameraný výskum slovenčiny. Monografia *Adaptívne maticové testy a ich využitie v rečovej audiometrii rómčiny* (Zimmermann – Kiktová 2020) „opisuje proces vývoja audiometrického nástroja, počnúc zostavovaním a tvorbou rečových testových jednotiek, návrhom a realizáciou testového rozhrania, vykonanými testami u zdravých percipientov, vyhodnotením a porovnaním dosiahnutých výsledkov. Predstavuje významný krok v štandardizácii audiometrie na Slovensku“ (s. 115). Presné vyhodnotenie sluchových schopností otologického pacienta má totiž výrazný vplyv na výber vhodného liečebného postupu, v najlepšom prípade i prinavrátanie stratených sluchových schopností. Monografii predchádzalo niekoľko čiastkových štúdií.

Zvukovej rovine slovenského jazyka sa systémovo venuje najmä Iveta Bónová. Jej najnovšia monografia *Fonologická ontogenéza v detskej reči* (2018) nadväzuje na výskum detskej reči, ktorého sa zúčastnila ešte za pôsobenia na FF PU a prakticky ho dopĺňa o celostný pohľad na fonologickú ontogenézu na segmentálnej úrovni, a to na základe dlhodobého sledovania vývinu reči jedného dieťaťa (ženského pohlavia), pri ktorom identifikovala kvantitatívne a kvalitatívne parametre, ktoré v semilongitudinálnom preverovaní rečovej produkcie deviatich detí a v komparácii s rečovým vývinom ďalšieho dieťaťa (mužského pohlavia) zachytila, pričom výskumom potvrdila významné črty fonologickej ontogenézy slovensky hovoriacich detí. Výskum potvrdil vysokú mieru individuálnosti rečového vývinu, ktorý však odráža pevné zákonitosti pomernej chronológie osvojovaných artikulačných

procesov (v postupnosti: vokalicke monoftongy a záverové konsonanty, fixácia frikatív a diftongov, upevňovanie sykaviek a likvíd). V rámci rovnakého projektu vyšla ako vysokoškolská učebnica v tlačenej i elektronickej verzii *Ortoepia zvukového prejavu na segmentálnej úrovni* (2019). Učebnicu vydala I. Bónová pre budúcich mediálnych pracovníkov a učiteľov slovenského jazyka. Kompozične je usporiadaná tak, že po výklade príslušného ortoepického problému nasledujú cvičenia na poznanie a uplatňovanie normy ako štandardizovanej zvukovej podoby v rečovej praxi s dôrazom na prirodzený jazyk a jeho reálnu normu.

Prevažujúcu segmentálnu problematiku fonológie v prácach I. Bónovej v sledovanom období vyvažujú suprasegmentálne výskumné zámery previazané so štylistikou od Leny Ivančovej, ktorými nadväzuje na teorémy profesora Jána Sabola (Ivančová 2018, 2019). V samostatnej štúdiu sa v spoluautorstve venuje vymedzeniu žánra stand-up comedy na Slovensku (Ivančová – Smoradová 2022), čím presahuje číro lingvistické teritórium smerom k žánrológii. Viaceré jej lingvistické príspevky smerujú do mediálneho prostredia (napr. *Syntakticko-sémantická a intologická invariantnosť spravodajskej vety*, 2018). Do príležitostného zborníka *Kúzlo zvukov* (2019) prispela L. Ivančová štúdiou *Slovenská ortoepická norma podľa Jozefa Lišku. Jazykovedné a logopedické dielo Jozefa Lišku* tu zhodnotil Ján Sabol. Jazykovednému dielu Ludovíta Nováka venoval štúdiu v I. časti súborného diela zakladateľa Slovenskej akadémie vied (Sabol 2019a). Svoje teoretické úvahy stále publikuje aj v oblasti semiotiky (Sabol 2018) či ľudovosti slovenčiny (Sabol 2019b). Osobnosti pána profesora Sabola bola venovaná aj časť projektu *Veda bez bariér* (2019),^[4] ktorá bola z didaktického uhla pohľadu zameraná na projektové vyučovanie.

Lexikálna rovina slovenčiny vo výskumoch nášho pracoviska je prítomná najmä v prácach Lucie Jasinskej. Jej monografia *Hovorové lexémy v publicistických textoch* (2019a) rieši problematiku hovorových slov v publicistických textoch, čo je téma motivovaná okrem iného aj učebnými kontaktmi s budúcimi mediálnymi pracovníkmi. Výskum ukázal, že časť publicistických textov sa výrazne približuje hovorovému štýlu v snahe publicistov priblížiť sa publiku (diváckej či poslucháckej základni). Monografii prirodzene predchádzali štúdie, jedna z ostatných zo sledovaného obdobia (napr. Jasinská 2019b).

Morfológii spisovnej slovenčiny sú venované príspevky L. Jasinskej na tému kolokácií slovesného podstatného mena, ale aj didakticky zamerané príspevky publikované v časopise *Slovenčinár* (Jasinská 2018a, 2018b). K problematike jazykovej kultúry sú nasmerované viaceré tandemové príspevky L. Jasinskej a I. Bónovej, ktoré vyústili do spoločnej knižnej publikácie *Jazyková kultúra nielen pre lingvistov* (2019).

Na tomto mieste treba spomenúť, že téma **jazyková kultúra** zamestnáva nielen našich lingvisticky orientovaných výskumníkov, lebo viacerí kolegovia (aj literárno-vedne či masmediálne orientovaní) sa realizujú ako editori či jazykovi redaktori.

Ako vedľajší výstup zameraný na jazykovú kultúru možno vnímať napríklad príspevok Mariána Andričíka *K jazykovej kultúre textov slovenskej populárnej hudby* (2018), ktorý kriticky vníma úroveň jazyka podprahovo ovplyvňujúceho najmä mladú generáciu používateľov spisovnej slovenčiny.

5. DIACHRÓNNE A DIALEKTOLOGICKÉ VÝSKUMY

Diachrónnym či (lepšie povedané) vývinovo orientovaným výskumom sa na našom pracovisku venuje Marianna Sedláková. Jej dialektologické výskumy sa dotýkajú najmä šarišského nárečia v kontexte východoslovenského makroareálu s priamym priemetom do historickej fonológie, všeobecnej jazykovedy a komunikácie, ako napríklad v štúdiách *Okrajové dialekty ako jazykové laboratórium* (Sedláková 2019b), *Vývinové fonologické zmeny v jazyku na pozadí koexistencie rozličných jazykových štruktúr v kontexte východoslovenského nárečového okruhu* (Sedláková 2021b), kde sa na okrajových javoch východoslovenských nárečí demonštruje ich archaickosť, čo prispieva k možnosti alternatívneho pohľadu aj na historické osídľovanie Slovenska. Ku komunikačnému pohľadu na jazykový systém, ktorý umožnil presnejší výklad vývinu rôznych jazykových štruktúr (lexikálnych s priemetom do lexikografie, morfológických i fonetických), smerujú viaceré štúdie (Sedláková 2019a, 2021a, 2023b), v ktorých autorka vysvetľuje prienik prirodzený prírodných štruktúr do celého jazykového systému vďaka materiálnemu nosiču – zvuku. Vplyv prírodných štruktúr na jazykový/komunikačný systém sa prejavuje i v jeho tendenciách k fraktálovitosti. Jazykový systém vníma len ako subsystém komunikačného systému, ktorý do veľkej miery vnútorné jazykové štruktúry priamo ovplyvňuje na všetkých jazykových rovinách (tak rieši i zánik vokatívu v strednej slovenčine). V duchu komplexnosti komunikačného systému založeného na prirodzenom živom jazyku hodlá vydať monografiu, ktorá by vysvetľovala niektoré fylogenetické i ontogenetické vývinové procesy (nielen) slovenčiny.

6. INTERDISCIPLINÁRNE / MEDIÁLNE VÝSKUMY NA JAZYKOVEDNEJ BÁZE

Ťažko sa oddeľuje jazyk od literatúry, ako sa nedá oddeliť od komunikácie; ak sa teda do skupiny textov, ako sme ich označili v podtitule, odvážime zaradiť tituly zapodievané sa primárne históriou ženských periodík na Slovensku, robíme tak z dôvodu, že okrem histórie samotnej tu ide i o žánrologický náhľad a v neposlednej miere citáciami z dobovej tlače je dosť inšpiratívny na to, aby sme v ňom videli náznaky pohľadu i na historickú podobu jazyka. Ako kurióznym príkladom na podporu nášho zaradenia uvediem údaj spod čiary v monografii Mariána Gladiša *Prvé slovenské ženské časopisy Dennica, Živena, Slovenská žena (1898 – 1923)*. Ide pravdepodobne o prvý pokus pomenovať mrakodrap v slovenčine ako *oblakoškrabač* (2021a, s. 75), ale o historick-

kom stretnutí sa s jazykom svedčí i potreba autora vysvetľovať niektoré archaické slová v pôvodných citovaných textoch (napr. na s. 84, 87 a i.). Okrem iného monografia reflektuje i pravopisné úpravy v slovenčiny v priebehu vydávania skúmaných časopisov, čo je veľmi vzácne, ešte vzácnejšie však je publikované subjektívne prežívanie tvorby slovenských textov slovenskej spisovateľky v temer bilingválnom vzdelávacom prostredí (E. M. Šoltésová, s. 96 – 97). Túto monografiu možno využiť na podporu dôležitosti skúmania jazyka v komunikačnom procese, lebo, ako tvrdí jedna z posudzovateľiek rukopisu na s. 175, „monografia je totiž učebnicovým príkladom toho, ako sa dá prostredníctvom relatívne a zdanlivo jednoduchšej problematiky (literatúry a žurnalistiky) vyučovať komplex zložitých politických, spoločenských a kultúrnych javov“. K tomu dodávame, že aj špeciálne jazykových. Vydaniu monografie predchádzali aj samostatné štúdie v zborníkoch. M. Gladiš sa vo svojich výskumoch zaoberá tiež osobnosťami slovenskej mediálnej histórie, ako bol napríklad Anton Prídavok. V synchrónnom mediálnom prostredí sa M. Gladiš venuje špecifickým podobám najmä spravodajského textu (2018, 2021b).

Vedeckú spoluprácu v rámci katedry dokumentuje tandemová monografia o Maši Haľamovej (Hajdučeková – Bónová 2021), ktorá vznikla v rámci projektu APVV. Poetka je v nej predstavená ako osobnosť spirituálnej poézie, ktorá v slovenskej medzivojnovnej literatúre nadväzuje na osobitý typ konfesijnej protestantskej tradície. Vo dvoch častiach sa prezentujú výsledky archívneho výskumu (rekonštrukcia životných udalostí, zápisky o básnickej inšpirácii, názory literárnej kritiky) a (re)interpretácia troch básnických zbierok so zameraním na duchovný rozmer a proces spiritualizácie a na hĺbkovú analýzu fónicko-rytmických kvalít veršovej štruktúry.

7. VÝSKUM SLOVENČINY AKO CUDZIEHO JAZYKA

Slovenčina ako cudzí jazyk bola na UPJŠ pred prílivom migrantov z Ukrajiny spojená s lekárskou fakultou, najmä od akademického roku 1992/1993, keď začali medicínu v anglickom jazyku študovať aj zahraniční študenti, pre ktorých je znalosť slovenčiny nevyhnutná na komunikáciu s pacientmi počas vykonávania praxe v slovenských nemocniciach. Ich motivácia a časová dotácia predmetu sú natoľko nízke, že vyučujúce Centra jazykovej prípravy FF UPJŠ v posledných rokoch riešili svojimi publikačnými aktivitami najmä tento problém, tvorbu učebníc minimalistického obsahu v dialogickej forme (Madárová – Barnišinová – Pálová 2019; Jurečková 2020). Keďže garanciu nad predmetom slovenčina ako cudzí jazyk má vedúca KSSFK M. Sedláková, problematika sa aj inštitucionálne nielen tematicky dotýka nášho pracoviska. Prílev ukrajinských občanov, medzi nimi i lekárov, neskôr spôsobil potrebu vytvorenia ďalších učebných textov (Barnišinová – Macejová 2021) a cvičebnice (Madárová – Barnišinová – Pálová 2021). Čiastkové štúdie z danej problematiky sa dotýkajú špecifik slovenčiny pre lekárov a online vyučovania za

pomoci IT techník (Barnišinová 2021, 2022; Jurečková 2022). Teoretickejšie zamerané štúdie z problematiky slovenčiny ako cudzieho jazyka sa dotýkajú metodiky (Sedláková 2022; Barnišinová 2022b), jedna štúdia sa venuje histórii vyučovania slovenčiny ako cudzieho jazyka na UPJŠ v Košiciach (Sedláková 2023). Kolektív vyučujúcich slovenčinu ako cudzí jazyk v súvislosti s projektom Technickej univerzity v Košiciach, na riešení ktorého sa podieľal, sa v najbližšej budúcnosti mieni venovať problematike tandemového vyučovania slovenčiny.

8. INÁ VYDAVATEĽSKÁ ČINNOSŤ

Pracovisko plánuje pokračovať vo vydávaní spisov P. J. Šafárika. Prvé štyri zväzky vyšli v rokoch 1992, 1995, 1999, 2009. V súčasnosti sa pracuje na 5. zväzku *Poézia, preklady, teoretické a kritické reflexie*.⁷

Po vydaní troch príležitostných zborníkov k výročiam vedeckých osobností (Ján Sabol, František Miko, Jozef Liška) hádam môžeme hovoriť o založenej tradícii. V sledovanom období to bol recenzovaný zborník štúdií *Kúzlo zvukov* ako publikačný výstup rovnomenného vedeckého seminára, ktorý usporiadala KSSFK a košická pobočka Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave pri príležitosti 100. výročia narodenia zakladateľa slovenskej logopédie Jozefa Lišku. Účastníci sa venovali rozboru jazykovedného a logopedického diela J. Lišku, jeho prínosu do slovenskej dialektológie a ortoepie, predstavili ho ako anglistu, ale venovali sa aj zvukovej stránke detskej reči, exaktným metódam merania porúch a nízkej kvality hlasu či strojovému spracovaniu rečového signálu. Súčasťou zborníka je aj interpretačná štúdia filmového dokumentu *Budú hovoriť dobre* – spoločensky významného diela, ktoré vzniklo v roku 1958 pod odborným patronátom J. Lišku.

Za veľmi dobrú tradíciu, v ktorej mienime pokračovať, považujeme vydávanie Doktorandských miscelaneí^{[5], [6], [7], [8]} ako východiskovej publikačnej platformy pre doktorandov celej FF UPJŠ. Ich editorom je L. Šutor.

Naši vedeckí pracovníci sa nebudú brániť účasti na kolektívnych výskumoch v rámci celého Slovenska, tak ako to bolo v predchádzajúcom projekte tematicky zameraného vydania Slovenskej reči (Bónová – Jasinská 2022).

V roku 2022 bola naša katedra (po prvýkrát) spoluorganizátorkou XXXI. ročníka kolokvia mladých jazykovedcov (spolu s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra SAV) a z tohto podujatia pripravuje zborník príspevkov.

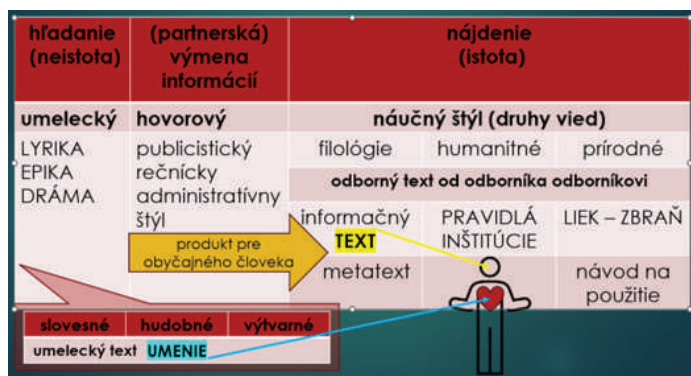
9. ZÁVER

Aby sme naše úvahy motivované hodnotením publikačných aktivít konkrétneho pracoviska uzavreli, vrátime sa k citátu M. Andričíka z úvodu tohto príspevku, v ktorom

⁷ Šiesty zväzok majú tvoriť jazykovedné štúdie, v siedmom zväzku bude výber z korešpondencie. Personálnu bibliografiu P. J. Šafárika v dvoch dieloch vydala Slovenská národná knižnica v roku 2004.

sa hovorí o nedostatku kritického myslenia a o podceňovaní humanitných vied v porovnaní s prírodnými vedami, a pokúsime sa komunikačne uchopiť publikačné výstupy vedeckého charakteru v porovnaní prírodných a humanitných vied. Opäť si pomôžeme názorným obrázkom, na ktorom ukazujeme nielen to, ako jednotlivé vedecké druhy zapadajú do ľudského komunikačného priestoru, ale aj ako sa od seba líšia produktmi, ktoré všetky smerujú k človeku a napĺňaniu jeho potrieb, a akú rolu medzi nimi v ich komunikačnom zábere hrá text (rečový komunikát). Tu treba podotknúť, že ľudské poznávanie sa realizuje jednak cez jeho prirodzené komunikačné nástroje (zmysly, najmä zrak, sluch a hmat)⁸ a špecifické – komunikačné kódy (jazyk ako prirodzený ľudský komunikačný kód založený na zvuku, vďaka ktorému je človek schopný abstraktného myslenia⁹). Popri prirodzenom jazyku človek využíva aj umelé komunikačné kódy (napríklad na komunikáciu s počítačom a i.), ktoré však nie sú natoľko rozšírené, aby v spoločenskej komunikácii konkurovali prirodzeným jazykom, hoci paradoxne prostredníctvom umelých jazykov človek naučil komunikovať umelú inteligenciu prirodzenými jazykmi. Na viacerých miestach sme v našich starších úvahách už konštatovali, ako sa v súčasnej spoločnosti prechylujú misky váh k tzv. „istotovým“ komunikátom, v ktorých vedecké štúdie a monografie tvoria len časť.

Obř. 2. Pohľad na druhy vied podľa komunikačného zámeru textov v kontexte jazykových štýlov

Prostredníctvom tohto typu textov sa riadi celá spoločnosť (patria sem i zákony, projekty, politické programy a i.). Pokiaľ ide o prírodné vedy, ich produkty, zamerané na človeka, majú najmä praktický dosah (symbolicky sme si do príkladov

⁸ Zmyslami človek komunikoval (fylogeneticky) a komunikuje (ontogeneticky) nielen do nástupu prirodzeného jazyka ako základného ľudského komunikačného kódu, ale popri ňom neustále.

⁹ Druhy myslenia: **názorno-aktívne** sa viaže na hmat, **názorno-obrazné** na zrak. **Abstraktné, slovo-logické myslenie** ja najvyšším druhom myslenia, používa pojmy, uskutočňuje sa na základe jazykových prostriedkov.

v tabuľke zvolili liek a zbraň). Texty, ktoré vedú k ich výrobe, sú určené úzkemu kruhu odborníkov a len málo z týchto teoretických poznatkov sa vo verbalizovanej podobe dostane k bežnému používateľovi produktov prírodných vied, a ak áno, tak sú často veľmi atomizované (po všetkých prírodovedných predmetoch vyučovaných v škole a navyše i s veľkým oneskorením¹⁰). Známe historické poznanie, že spoločenské bytie v istej fáze vývinu začne predbiehať spoločenské vedomie, sa ukazuje čoraz výraznejšie. Kým prírodné vedy objavujú teórie, na základe ktorých produkujú „veci“, humanitné vedy¹¹ objavujú najmä spoločenské zákony a zákonitosti, na základe ktorých sa formulujú pravidlá. Práve filológia, ktoré cez diachrónne skúmanie jazykového systému a jeho vývoja môžu pozorovať vývin ľudského myslenia,¹² môžu synchronným skúmaním textov pozorovať tendencie človeka využívať i zneužívať jazyk pri priamej (i mediálnej) komunikácii, ale ako jediný vedný odbor skúmajú text aj ako umelecký komunikačný prostriedok priameho zásahu (nielen cez rozum, ale aj cez city, využitím oboch mozgových hemisfér), tak ako sa to deje pri komunikácii prostredníctvom hudobného či výtvarného umeleckého diela. Tým, že prirodzený jazyk, založený na zvuku a používajúci na komunikáciu aj sluch, aj zrak (grafická podoba reči), akoby v sebe syntetizoval hudobný i výtvarný princíp. Na základe porovnania vied (prírodných – humanitných) sa žiada, v rámci humanitných vied, osobitne vyčleniť filológiu/filológiu a adekvátne k tomu hodnotiť i jej/ich (nielen) vedecké výstupy. Fakt, že v obr. 2 uvedené vyčlenenie komunikačne „istotových“ textov v rámci rozličných druhov vied opäť fraktálovito pripomína triádu literárnych druhov v rámci umeleckých textov, ako to znázorňuje aj obr. č. 1 s možnou analógiou hľadania (filologie¹³), partnerskej výmeny informácií (humanitné vedy) a nájdenia (prírodné vedy), nás oprávňuje predpokladať, že tak ako jazyk považujeme za priame pokračovanie štruktúr, ako ich jazykové subsystemy prevzali z prírody prostredníctvom zvuku, tak i spoločenské systémy nadväzujú na tie prírodné, a to pravdepodobne omnoho viac, ako si zatiaľ chceme pripustiť. Úlohou súčasnej jazykovedy je preto aj syntetizujúco analyzovať ľudskú komunikáciu prostredníctvom jazyka, napríklad aj tak, ako to robí J. Dolník vo svojich ostatných prácach (2022, 2023).

¹⁰ Ako najlepší príklad možno spomenúť aktuálne vydanie skvelej knihy E. Ódora *Rýchlokurz geniality* (2022), ktorá v uvedenom duchu vyplňa biele miesto v zrozumiteľnom vysvetľovaní najnovších vedeckých poznatkov v súvislostiach.

¹¹ V prípade členenia vied na vedu o prírode, vedu o človeku a vedu o spoločnosti (Ondrejko 2010, s. 4), by sme vnímali spoločenské a humanitné vedy ako synonymá. Filológia by reprezentovala vedu o človeku. Keďže nám ide najmä o komunikačné hľadisko, nezapodievame sa na tomto mieste sústavou vied v plnom rozsahu.

¹² Tu si pomôžeme aj stanoviskom F. Míka, ktorý nekompromisne tvrdil, „že ‚v jazyku je všetko‘, lebo ‚jazyk je dielom vnútra‘, ‚jazyk reprezentuje človeka‘.“ (Režná 2010, s. 31).

¹³ Jazyk sa totiž vyvinul ako osobitný kód na aktívne spoznávanie sveta komunikáciou (Sedláková 2023).

Z hľadiska načrtnutých problémov môžeme v závere konštatovať, že vedecké publikačné produkty katedry za sledované obdobie sa z pohľadu štruktúry jazykovedy venujú všetkým jazykovým rovinám aj s presahom do semiotiky, prevažujú synchronne výskumy, ale zastúpená je i diachrónia. Aj keď sa v príspevku nezaobráme literárnovednými publikáciami nášho pracoviska, v závere spomenieme, že i v nich vieme vyčleniť práce literárno-teoretické, literárno-historické i literárno-kritické. Mediálne zamerané výskumy možno synteticky priradiť k tým komunikačným, pričom veľmi často siahajú aj po témach jazykových, aj po témach literárnych so semiologickým presahom do antropológie. Rovnako ako sme konštatovali v úvode istú žánrovú a komunikačnú vyváženosť, môžeme to konštatovať i o tematickom diapazóne publikovaných vedeckých výstupov našich autorov. V každom prípade chceme podčiarknuť, že koncepčne sa publikačné výstupy nášho pracoviska zameriavajú na komplexný komunikačný pohľad na jazyk a literatúru i komunikačné médiá.

Literatúra

- ANDRIČÍK, M. (2018): K jazykovej kultúre textov slovenskej populárnej hudby. In: *Musicologica*, 1, 1 – 8. Dostupné na: <http://www.musicologica.eu/k-jazykovej-kulture-textov-slovenskej-popularnej-hudby/> (cit. 20. 10. 2023).
- BARNIŠINOVÁ, L. (2021): Dištančná výučba slovenského jazyka ako cudzieho jazyka (výsledky anonymného dotazníka študentov). In: Gergel, P. – Gálová, S. – Čančová, P. (eds.): *Language teaching in higher education: Its present, current strategies and prospects*. Nümbrecht: Kirsch-Verlag, 9 – 21.
- BARNIŠINOVÁ, L. (2022a): *M-learning vo výučbe (nielen) slovenského jazyka ako cudzieho jazyka*. In: Vyhnáliková, Z. et al. (eds.): *Aplikované jazyky v univerzitnom kontexte 9*. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 16 – 24.
- BARNIŠINOVÁ, L. (2022b): Induktívny prístup vo vyučovaní slovenského jazyka ako cudzieho jazyka s ohľadom na čitateľskú gramotnosť. In: *Philologia*, 32/2, 47 – 57.
- BARNIŠINOVÁ, L. – MACEJOVÁ, Ž. (2021): *Slovenský jazyk v dialógoch pre zahraničných lekárov*. Košice: Vydavateľstvo ŠafárikPress.
- BOROŠ, J. – ONDRIŠKOVÁ, E. – ŽIVČÁKOVÁ, E. (1999): *Psychológia*. Bratislava: IRIS.
- BÓNOVÁ, I. (2018): *Fonologická ontogenéza v detskej reči*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.
- BÓNOVÁ, I. (2019): *Ortoepia zvukového prejavu na segmentálnej úrovni*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.
- BÓNOVÁ, I. – JASINSKÁ, L. (2019): *Jazyková kultúra nielen pre lingvistov*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.
- BÓNOVÁ, I. – JASINSKÁ, L. (2022): Ortografické výskumy a pravopisné reformy v časopise Slovenská reč. In: *Slovenská reč*, 87/3, 366 – 388.
- DOLNÍK, J. (2022): Egalitná jazyková komunikácia. In: *Jazykovedný časopis*, 73/1, 27 – 39.
- DOLNÍK, J. (2023): *Jazyk v dynamike demokracie*. Bratislava VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- GLADIŠ, M. (2018): RAPortáž – špecifická podoba spravodajského textu v slovenskom komerčnom elektronickom mediálnom priestore. In: Šutor, L. (ed.): *Text v kontextoch. (Text v interdisciplinárnych interpretáciách)*. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 223 – 239.

- GLADIŠ, M. (2021a): *Prvé slovenské ženské časopisy: Dennica, Živena a Slovenská žena (1898 – 1923)*. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ.
- GLADIŠ, M. (2021b): K beletrizácii televízneho spravodajského textu. In: Mergeš, J. – Regrutová, L. (eds.): *Médiá a text 7 (I. časť)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 45 – 51. [Elektronická publikácia.] Dostupné na: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Merges2> (cit. 20. 11. 2023).
- GLADIŠ, M. – JASINSKÁ, L. (eds.) (2019): *Kúzlo zvukov. Zborník štúdií zo seminára venovaného 100. výročiu narodenia Jozefa Lišku (2017)*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Filozofická fakulta.
- HAJDUČEKOVÁ, I. – BÓNOVÁ, I. (2021): *Maša Haľamová in the Dar – Červený mak – Smrť tvoju žijem Triad*. Košice: ŠafárikPress UPJŠ.
- IVANČOVÁ, L. (2018): K intonologickej charakteristike slabiky v slovenčine. In: *Jazykovedný časopis*, 69/2, 125 – 139.
- IVANČOVÁ, L. (2019): Segmentálna a suprasegmentálna charakteristika akusticko-auditívnych komunikačtov (na pozadí binárnych opozícií). In: *Korpus – gramatika – axiologie*, 19, 35 – 44.
- JASINSKÁ, L. (2018a): K rodu substantíva závrat. In: *Slovenčinár*, 5/1, 73 – 75.
- JASINSKÁ, L. (2018b): Používanie slova charakteristika v pluráli. In: *Slovenčinár*, 5/2, 34 – 36.
- JASINSKÁ, L. (2019a): *Hovorové lexémy v publicistických textoch*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.
- JASINSKÁ, L. (2019b): Colloquial Lexemes in Journalistic Texts. In: *Jazykovedný časopis*, 70/2, 139 – 147.
- JUREČKOVÁ, B. (2020): *Slovenčina pre zubárov*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.
- JUREČKOVÁ, B. (2022): Elektronický študijný materiál e-slovenčina pre zubárov v praxi – kazuistiky. In: Vyhňáliková, Z. et al. (eds.): *Aplikované jazyky v univerzitnom kontexte 9*. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 147 – 155.
- MADÁROVÁ, I. – BARNIŠINOVÁ, L. – PÁLOVÁ, V. (2019): *Pán doktor, hovoríte po slovensky?* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.
- MADÁROVÁ, I. – BARNIŠINOVÁ, L. – PÁLOVÁ, V. (2021): „Pán doktor, rozumiete po slovensky?“ *Slovenčina v dialógoch pre začiatočníkov*. [Elektronický zdroj.] Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/en/slovak-studies/1507-pan-doktor-rozumiete-po-slovensky>
- MIKO, F. (1995): *Význam, jazyk, semióza*. Nitra: Vysoká škola pedagogická.
- ONDREJKOVIČ, P. (2010): Postavenie vied o spoločnosti v sústave vied. In: *Slovenská politologická revue*, 10/4, 2 – 21.
- ÓDOR, L. (2022): *Rýchlokurz geniality*. Bratislava: NPress.
- REŽNÁ, M. (2010): František Miko – paradigma vnútra. In: *Slovenská literatúra*, 57/6, 29 – 32.
- SABOL, J. (2018): Interlingválne a intralingválne súvislosti ikonickosti a arbitrárnosti jazykového znaku. In: *Jazykovedný časopis*, 69/3, 316 – 326.
- SABOL, J. (2019a): Jazykovedné dielo akademika Ľudovíta Nováka. In: Behýlová, J. – Ondrejovič, S. – Sabol, J. (eds.): *Ľudovít Novák: súborné dielo. I. diel (1929 – 1934)*. Bratislava: Veda, 7 – 22, 34 – 40.
- SABOL, J. (2019b): Ľudovosť – jedna z podstát slovenčiny. In: Karpinský, P. – Perovská, V. (eds.): *Variety jazyka a jazykovedy. Východoslovenské nárečia v minulosti a dnes (na počesť doc. PhDr. Ladislava Bartka, CSc.)*. Prešov: Prešovská univerzita, 19 – 26. [Elektronický zdroj.] Dostupné na: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Karpinsky2> (cit. 20. 11. 2023).
- SEDLÁKOVÁ, M. (2017): Komunikačný pohľad na jazykový štýl. (Od epiky k lyrike i k dráme). In: Bónová, I. – Gladiš, M. (eds.): *Cesty (k) textu. Inšpirácie Františka Míka*. Košice: Katedra slovakistiky, slovenských filológií a komunikácie FF UPJŠ, 23 – 42.
- SEDLÁKOVÁ, M. (2019a): K aktuálnym fonologickým zmenám v šarišských nárečiach. In: Karpinský, P. – Perovská, V. (eds.): *Variety jazyka a jazykovedy. Východoslovenské nárečia v minulosti a dnes (na počesť doc. PhDr. Ladislava Bartka, CSc.)*. Prešov: Prešovská univerzita, 12 – 24. Dostupné na: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Karpinsky2> (cit. 20. 11. 2023).

- SEDLÁKOVÁ, M. (2019b): Okrajové dialekty ako jazykové laboratórium (na materiáli východoslovenských nárečí). In: Császári, É. – Imrichová, M. (eds.): *Király Péter 100. Tanulmánykötet Király Péter tiszteletére II.* Budapest: Szláv filológiai tanszék, 202 – 210.
- SEDLÁKOVÁ, M. (2021a): Čas a relativita v jazyku. In: Pekarovičová, J. – Vojtech, M. (eds.): *Studia Academica Slovaca. 50.* Bratislava: Univerzita Komenského, 111 – 123.
- SEDLÁKOVÁ, M. (2021b): Vývinové fonologické zmeny v jazyku na pozadí koexistencie rozličných jazykových štruktúr v kontexte východoslovenského nárečového okruhu. In: Múcsková, G. – Muziková, K. (eds.): *Jazyková zmena a pramene jej skúmania.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 247 – 255.
- SEDLÁKOVÁ, M. (2022): Didaktika materinského jazyka verus didaktika cudzieho jazyka. In: *Philologia, 32/2*, 35 – 45.
- SEDLÁKOVÁ, M. (2023): Slovenčina ako cudzí jazyk na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach: história vyučovania a výsledky výskumov. In: Mošat'ová, M. – Kollárová, P. (eds.): *Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach III. 2. zv.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 93 – 104.
- SEDLÁKOVÁ, M. (v tlači): Komunikačný pohľad na jazykový systém. In: *VARIA XXXI. Zborník príspevkov z XXXI. kolokvia mladých jazykovedcov (Danišovec 30. 11. – 1. 12. 2022).* Košice Filozofická fakulta UPJŠ: Vydavateľstvo ŠafárikPress.
- SEDLÁKOVÁ, M. – ANDRIČIKOVÁ, M. – PEKAROVIČOVÁ, J. – SABOL, J. – BÓNOVÁ, I. – FRŮHAUFOVÁ, E. – KOVÁCS, R. – NOVÁK, A. (2021): *Praktická didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka pre študentov slovakistiky.* Košice: ŠafárikPres. [Elektronický zdroj.] Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/slovakistika/1520-prakticka-didaktika-slovenčiny-ako-cudzioho-jazyka-pre-studentov-slovakistiky> (cit. 23. 11. 2023).
- ZIMMERMANN, J. – KIKTOVÁ, E. (2020): *Adaptívne maticové testy a ich využitie v rečovej audio-metrii rómčiny.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.

Internetové zdroje

- [1] <https://www.upjs.sk/filozoficka-fakulta/pracoviska/katedra-slovakistiky-slovanskych-filologii-a-komunikacie/> (cit. 22. 11. 2023).
- [2] <https://www.upjs.sk/filozoficka-fakulta/fakulta/dejiny/> (cit. 22. 11. 2023).
- [3] <https://www.upjs.sk/FF/pracovisko/KSSFaK/> (cit. 23. 11. 2023).
- [4] <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2019/FF/veda-bez-barier-final.pdf> (cit. 23. 11. 2023).
- [5] <https://unibook.upjs.sk/sk/filozoficka-fakulta/987-doktorandske-miscelanea-4> (cit. 23. 11. 2023).
- [6] <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2019/FF/doktorandske-miscelanea-5-final.pdf> (cit. 23. 11. 2023).
- [7] <https://unibook.upjs.sk/sk/filozoficka-fakulta/1436-doktorandske-miscelanea-6> (cit. 23. 11. 2023).
- [8] <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2021/FF/doktorandske-miscelanea7.pdf> (cit. 23. 11. 2023).